

Evropská unie jako energetický aktér: konceptualizace energetického aktérství

LUKÁŠ TICHÝ

Institute of International Relations Prague, Czech Republic

E-mail: tichy@iir.cz

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9396-5420>

The European Union as an Energy Actor: Conceptualizing the Energy Actorness

Abstract: This article focuses on the relationship between the EU actorness and the internal and external dimension of energy policy in an effort to conceptualize the EU energy actorness. In this respect, the main goals of the article are two. The first is to identify the basic aspects of EU actorness and to define their interrelationship in energy policy. The second is to conceptualize individual criteria of the external and internal dimensions of EU energy actorness and to analyze the possibilities of their use in the context of the discussion between conventional constructivism and rationalism. The intention is to create a modified framework incorporating the internal and external dimension of the EU's energy actorness, operationalized by a set of criteria that can be used to analyze the EU energy policy and its relations. The article should contribute to understanding the issue of the EU's actorness and to deepening the debate on energy policy.

Keywords: European Union, actorness, energy policy, conventional constructivism, rationalism.

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv.1709>>.

Evropská unie (EU) od svého počátku věnuje zvýšenou pozornost energetické bezpečnosti jako jednomu z prioritních cílů a hlavních pilířů unijní energetické politiky.¹ K posílení energetické bezpečnosti přijala EU řadu opatření, jež se týkají dokončení plně liberalizovaného a vzájemně propojeného trhu s energií, energetické účinnosti, snížení energetické náročnosti, ale také diverzifikace dodávek energie, přepravních tras a posílení energetických vztahů se stávajícími a potenciálními producenty (Aalto – Temel 2014). V realizaci těchto kroků lze sledovat proces utváření energetického aktérství EU, spojeného nejen s energetickou bezpečností, ale i s bojem proti změnám klimatu a rozvojovou politikou, jež se zaměřuje jak dovnitř, vůči členským státům, tak navenek, ve vztahu k třetím aktérům, a ukazuje schopnost EU ovlivňovat takto stěžejní a citlivou oblast. Zároveň Evropská komise (EK), jako důležitý aktér energetické politiky, který podporuje proces její integrace, dává důležité podněty a impulsy při naplňování jejich jednotlivých cílů a navrhuje další legislativní opatření v oblasti energetiky, usiluje o přenesení větších pravomocí na úkor členských států (Tichý 2018; Maltby 2013: 435–444).

Rostoucí význam vnitřní i vnější dimenze energetického aktérství EU je v současné době nejvíce patrný na výzvě předsedkyně Evropské komise Ursuly von der Leyenové, aby se Evropa stala do roku 2050 prvním klimaticky neutrálním kontinentem na světě. V zájmu dosažení tohoto cíle představila EK koncem roku 2019 ambiciózní balíček opatření *Zelenou dohodu pro Evropu* (srov. Evropská komise 2019) a jako jeden z pilířů navrhla v březnu 2020 první evropský klimatický zákon. Ten poskytne EK pravomoc pravidelně hodnotit opatření, která jednotlivé země přijaly, a vydávat pro ně závazná doporučení.

Otázka energetické politiky EU je dlouhodobě předmětem výzkumu (srov. Birchfield – Duffield, 2011; Kuzemko et al. 2012; Tosun – Biesenbender – Schulze 2015; Godzimirski 2016; Knodt 2018: 224–240; Szulecki 2018), kde autoři v prvé řadě analyzovali vliv rozhodování a působení členských států a unijních institucí při formování energetické politiky a jejich cílů nebo se pomocí teoretických konceptů snažili vysvětlit příležitosti a překážky tohoto procesu. Zároveň rostoucí význam vnější dimenze energetické politiky vedl k jejímu propojení s koncepty typu energetické vládnutí či energetická diplomacie (srov. Herranz-Surralléss 2015, 2016: 1388–1391; Bocse 2019: 145–173). Naopak analýze energetické politiky EU pomocí konceptu unijního aktérství není prozatím věnována taková pozornost (srov. Brutschin 2017; Goldthau – Sitter 2015a; Tichý – Odintsov 2015a, 2015b).

Předkládaný článek se zaměřuje na vztah unijního aktérství (dále srov. Dryburgh 2008; speciální číslo *Mezinárodních vztahů* 2011) s energetickou politikou ve snaze konceptualizovat energetické aktérství EU (Tichý – Prouza 2018; Votoupalová 2018; Batzella 2018). Záměrem článku je definovat energetické aktérství EU pomocí sady vnitřních a vnějších kritérií, propojených základními premisami přístupů konvenčního konstruktivismu a racionalismu. Hlavní cíle jsou pak dva. Prvním je identifikovat základní aspekty unijního aktérství a vymezit jejich vzájemný vztah v rámci energetické politiky. Druhým cílem je konceptualizovat obsah jednotlivých kritérií vnější a vnitřní dimenze energetického aktérství EU a analyzovat možnosti jejich využití v kontextu diskuse mezi konvenčním konstruktivismem a racionalismem o aktérství. Tím bude vytvořen modifikovaný rámec zahrnující vnitřní a vnější dimenzi energetického aktérství EU, které je operacionalizováno sadou kritérií pro analýzu unijní energetické politiky a bezpečnosti.

Význam navrženého modelu energetického aktérství EU spočívá v několika ohledech. Za prvé, koncept unijního energetického aktérství je ještě více spojen s ústupem od debaty zaměřené na dichotomii supranacionální vs. mezivládní vnímání EU, a naopak pomáhá pochopit, že EU je nejen politický systém, ale i aktér. Umožňuje uchopit problematiku holisticky, tzn. nejen analyzovat, co v oblasti energetiky dělá EK a co členské státy, ale co činí EU jako celek (konzultace 2019). Za druhé, koncept energetického aktérství a jeho kritéria nabízejí konkrétní a testovatelné hypotézy spojené se vztahem vnitřní a vnější dimenze energetické politiky EU. V tomto ohledu je velká pozornost věnována chování Evropské unie v mezinárodním prostředí, kdy model předpokládá, že Unie je uznána jako svébytný energetický aktér v určité zemi nebo regionu na úkor členského státu a obráceně v návaznosti na segment energetické bezpečnosti/politiky (Herranz-Surralléss 2015). Za třetí, koncept energetického aktérství EU kombinuje diskurzivní složku aktérství s nediskurzivními praktikami, tj. institucionální a materiální komponenty sociální činnosti a způsoby realizace aktérství. „*Diskurzy nejsou jenom prostým odrazem materiální reality, ale že mají sílu měnit chování aktérů i povahu a formu institucí, které si tyto aktéři mezi sebou utvářejí*“ (Kratochvíl – Tichý 2012: 96–97; Tichý 2019).

Struktura článku je pak následující. V první části je nejprve představena teoretická debata mezi konvenčním konstruktivismem a racionalismem a jejich význam pro aktérství. Následně je definován a diskutován koncept aktérství EU a jeho hlavní znaky. Druhá část se zaměřuje na možnosti a význam propojení unijního aktérství s energetickou politikou a poté se věnuje identifikaci a konceptualizaci jednotlivých kritérií vnitřní a vnější dimenze modifikovaného rámce energetického aktérství EU.

AKTÉRSTVÍ A DEBATA MEZI TEORETICKÝMI PŘÍSTUPY

Význam konvenčního konstruktivismu a racionalismu

V teoretickém diskurzu o aktérství EU lze podle Valiyevy (2016) nalézt dva protichůdné přístupy, a to konstruktivistický, jenž chápe EU jako „normativní“ nebo „civilní“ mocnost, a jeho racionalistickou kritiku. Na druhou stranu řada autorů upozorňuje na některé podobnosti (Barkin 2003: 325–342; Chebakova 2008) či dokonce možnosti kombinace obou přístupů (Jupille – Caporaso – Checkel 2006; Kratochvíl – Tulmets 2010). Předkládaný článek kombinuje základní teoretický vhléd konvenčního konstruktivismu (srov. Checkel 1998; Hopf 1998), dle kterého proces konstituce aktéra je intersubjektivní konstrukcí, s teorií racionalismu, jež je založena na předpokladu strategické racionality jednání a vystupování jednotlivých aktérů ve vztahu k ostatním státům (srov. Kratochvíl – Tulmets 2010: 15–30; Kydd 2010).

Přidaná hodnota konvenčního konstruktivismu ke studiu aktérství EU (Chebakova 2008; Birchfield 2013: 907–922; Kratochvíl – Tulmets 2010: 26; Valiyeva 2016) spočívá v tom, že se nezaměřuje pouze na vnitřní, materiální schopnosti či neschopnosti, ale pokouší se zachytit významy a vnímání, které jim někteří aktéři přidělují a dávají. Jinak řečeno, aktérství není omezoвано pouze vnitřními schopnostmi, ale také realitou, jež je v ní obsažena (Chebakova 2008). Zároveň přidanou hodnotou konstruktivistického přístupu je skutečnost, že kromě jiných aspektů je kladen důraz nejen na legitimitu, cíle, zájmy a nástroje aktérství, které EU rozšiřuje, ale také na to, jak jsou země vnímány EU. To vede k porozumění EU jako subjektu, který vykazuje nové typy chování ve svém vnitřním i vnějším prostředí. Podpora evropských hodnot a norem představuje dle konvenčních konstruktivistů jeden z nejdůležitějších aspektů identity EU a jejího mezinárodního a regionálního aktérství. Unie jako normativní moc sleduje určité zájmy/cíle zahraniční politiky, jež se shodují s takovými pokusy o domestikaci, jako je spolupráce a řešení mezinárodních problémů v oblasti smluvní politiky, zajištění právního státu, posílení demokracie a ochrany lidských práv v rámci států i mezi nimi (Tocci 2008: 7).

Naopak racionalisté ve vztahu k aktérství tvrdí, že v anarchické struktuře mezinárodního systému nemůže být úloha EU ve světové politice chápána pouze jako normotvůrce. Unie je kolektivní aktér, jehož hlavním zájmem je zajistit svoje přežití v anarchickém mezinárodním systému, přičemž snaha utvářet sousedství podle vlastních ekonomických a politických zájmů nakonec přináší obavy o přežití (Hyde-Price 2006: 221). Proto různé iniciativy partnerství EU v rámci Evropské politiky sousedství (EPS), jež představují stabilitu a prosperitu svého sousedství pod záminkou normativních a civilních záměrů, by měly být chápány jako odraz zájmu o zvýšení ekonomické síly a regionální konkurenceschopnosti (Valiyeva 2016: 11–29). To znamená, že i když je rétorika EU jako mezinárodního aktéra v oblasti zahraniční (energetické) politiky zaměřena na normy a hodnoty, její politika je vedle toho řízena ekonomickými zájmy a bezpečnostními obavami. V tomto ohledu je propagace demokracie považována za nedílnou součást bezpečnostní strategie EU, jejímž cílem je stabilizace vnějších hranic, kdy EU za svými hranicemi usiluje o vytvoření vnějšího „okruhu přátel“ – stabilních a prosperujících zemí s efektivním řízením, sdílením evropských hodnot, jež nakonec objektivně slouží zájmům evropské bezpečnosti (dále srov. Valiyeva 2016: 16).

Navzdory všem tvrzením o jedinečnosti EU jako nového typu zahraničního aktéra nelze jeho chování definovat pouze v hranicích čistě konstruktivistických nebo racionalistických způsobů jednání. Je to proto, že v praxi mohou racionální úvahy (zájmy) a altruismus hrát svou roli při provádění určité zahraniční iniciativy. Unie může fungovat jako racionální geopolitický aktér, jenž současně zůstává oddaný svému reformnímu programu založenému na normách vůči vnějšímu prostředí, při zachování strategické soudružnosti (Valiyeva 2016: 16; Chebakova 2008). V tomto ohledu pak poznatky obou teoretických

přístupů pomáhají propojit jednotlivá kritéria vnitřní a vnější dimenze modifikovaného rámce energetického aktérství EU.

Koncept aktérství EU

Podle Kratochvíla (2011: 6) je při studiu aktérství EU (srov. Hill 1993; Jupille – Caporaso 1998: 214–220; Bretherton – Vogler 2006; Speciální číslo *International Relations* 2013: 261–390; Valiyeva 2016) nadále zcela dominantní dichotomie vnitřní a vnější dimenze a naprostá většina analýz věnovaných této problematice se vždy věnuje buď pouze vnitřnímu fungování EU, nebo jejím vnějším projevům. V tomto ohledu se vnitřní dimenze aktérství zaměřuje na zkoumání významu EU jako aktéra, jež má podporu členských států (legitimita) a je schopen dostatečně ovlivňovat rozhodování probíhající na vnitro-unijní úrovni o zahraničněpolitických otázkách (rámování) (srov. Kratochvíl – Šimon 2011: 5–6; Kratochvíl – Novák – Pojerová 2011; Kratochvíl – Cibulková – Beník 2011; Speciální číslo *Mediterranean Politics* 2018).

Naproti tomu v rámci vnější dimenze aktérství, která se točí kolem působení EU v mezinárodním kontextu (srov. Hill 1993; Larsen 2005; Richard – Van Hamme 2013: 15–30), se autoři snaží zohlednit jednak vnější atributy aktérství (Kratochvíl – Šimon 2011: 3–4), ale také rostoucí roli Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) jako potenciálně vlivné složky aktérství EU (dále srov. Chebakova 2008: 9; Dryburgh 2008; Akbaba 2009; Thomas 2012; Edwards 2013: 276–291; Kuchařová 2014). Snahou je dokázat, že EU jako aktér může rozvíjet mezinárodní vztahy (MV) a realizovat jednotlivé politiky pomocí SZBP a nikoliv bez ohledu na ni (srov. Dryburgh 2008: 256; Chebakova 2008; Valiyeva 2016).

Například Jørgensen (2009) se při definici aktérství věnuje třem vnějším atributům, kterými jsou „vnější autorita“, „autonomie“ a „vnějším uznání“, jež může nastat pouze následně po uznání vnitřním čili legitimitě. Podobně Hill (1993, 1998) definuje „mezinárodní aktérství“ kombinací tří aspektů: (1) „strukturálních předpokladů“, (2) „autonomie“ a (3) „vymezení se vůči ostatním aktérům“. Strukturální předpoklady ovšem Hill nechápe ve smyslu domácí legitimacy uvnitř EU, nýbrž pouze v její materiální rovině.

Zatímco některé předchozí teorie se zaměřují na ty vnější politiky EU, jež byly dříve označovány jako komunitární, Thomas (2012: 458–461) se ve svém přístupu snaží zohlednit rostoucí roli SZBP a její další posilování po Lisabonské smlouvě (LS). Vnější aktérství EU zkoumá pomocí unijní zahraniční politiky a jejich dvou dimenzí: (1) soudružnost, zdůrazňující determinaci politiky a politickou soudržnost, a (2) účinnost související s cíli dohodnutými Unii a nástroji k jejich realizaci (Kuchařová 2014: 75). Stejně tak podle Dryburgha (2008) vychází aktérství EU vedle vnější politiky také ze SZBP, jejíž rozvoj po přijetí LS na sklonku první dekády 21. století dodal EU nový rozměr (srov. Šimon 2011: 40). Dryburgh pak kritéria, jež se zaměřují na vnější atributy aktérství, tj. (1) artiklace aktérství; (2) konzistentní a konkrétní politiky; (3) diplomatický aparát; a (4) politické nástroje, doplňuje o další aspekt, a to (5) vnímání a uznání EU za aktéra třetí stranou (Dryburgh 2008: 257).

Jednotlivé aspekty prezentovaných konceptů představují základní východisko pro operacionalizaci modifikovaného rámce energetického aktérství EU. Nicméně mechanické aplikaci stávajících kritérií unijního aktérství bez potřebné modifikace na energetickou politiku brání několik faktorů. Za prvé, dichotomie vnitřní – vnější dimenze aktérství EU přináší určitá omezení. I když může být podle Kratochvíla (2011: 7) zaměřeno pouze na jednu z dimenzí aktérství EU heuristicky cenné, „*je mnohem přínosnější zkoumat nikoliv jednotlivé dimenze, ale především jejich vzájemné vztahy*“. Za druhé, současná kritéria aktérství nejsou samy o sobě dostatečně efektivní, resp. jsou příliš obecná a roztříštěná pro zkoumání vnitřních a vnějších aspektů energetické politiky EU, a nedokážou zachytit její specifčnost a tendence (srov. Hill 1993; Jupille – Caporaso 1998: 214–220; Bretherton – Vogler 2006).

Proto je třeba přistoupit k vytvoření specifického konceptu energetického aktérství EU, které na základě poznatků konvenčního konstruktivismu a racionalismu o aktérství spojí dohromady konkrétní kritéria jeho vnitřní a vnější dimenze. Důležitost modifikovaného rámce pro zkoumání energetické politiky a vztahů EU spočívá v zaměření se nejen na materiální a institucionální kritéria aktérství, ale také na jeho ideové aspekty bez jejichž přítomnosti by naše akce byly založeny pouze na materiálních zájmech, a jako takové by se staly čistě mechanické (Kratochvíl – Tichý 2012).

VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ ASPEKTY ENERGETICKÉHO AKTÉRSTVÍ EU A JEHO KONCEPTUALIZACE

Zatímco první polovina předchozí části zasadila otázku aktérství do debaty mezi přístupy konstruktivismu a racionalismu, druhá polovina se zaměřila na představení kritérií současných konceptů aktérství EU a jeho limitů. Tyto části představují základní teoretické východisko a konceptuální rámec pro poslední část. V té je pozornost věnována významu aktérství EU ve spojení s energetickou politikou za účelem vytvoření konceptu unijního energetického aktérství, který bude operacionalizován pomocí sady vnitřních a vnějších kritérií/aspektů.

Aktérství EU a energetická politika

Rozvoj legislativního rámce unijní energetické politiky, která patří po přijetí LS v prosinci 2009 ke sdíleným pravomocem, ovlivňují postoje jak odpovědných institucí, tak členských zemí, s jejichž preferencemi vstupují do energetické politiky EU různorodé zájmy nejen vládní a geopolitické, ale i čistě ekonomické a nezřídka velmi partikulární povahy. Zároveň se tyto zájmy bezprostředně odrážejí a promítají do cílů energetické politiky EU, které mají hospodářský, geopolitický a bezpečnostní charakter (Tichý a kol. 2017: 31).

Při zkoumání vztahu aktérství EU a energetické politiky existují určitá úskalí. Za prvé, výzkum energetické politiky EU se dosud zaměřil především na analýzu empirických dat ve formě případových studií zkoumaných prizmatem energetického vládnutí (Palonkorpi 2008, Kuzenko et al. 2012) a na energetické vztahy EU s hlavními dodavateli, zejména Ruskem (Kirchner – Berk 2010, Belyi 2015; Turksen 2018). Navíc výzkum energetické politiky je úzce spojen s konceptem energetické bezpečnosti (Youngs 2009; Sovacool 2011), již někteří pozorovatelé vnímají především jako řešení otázky dodávek energetických zdrojů (Shaffer 2009, Yergin 2011). Dominantním faktorem v oblasti výzkumu aktérství EU v energetických vztazích je pak použití geopolitiky jako relevantního koncepčního prostoru pro diskusi o energetické bezpečnosti (Chester 2010). S tím za druhé souvisí skutečnost, že analýza energetické politiky EU ještě nebyla přímo spojena s konceptem aktérství (Tichý – Odintsov 2015a, 2015b; Brutschin 2017; Goldthau – Sitter 2015a).

Výzkum energetické politiky EU vyžaduje vytvoření nových koncepcí prostřednictvím začlenění jak vnitřních, tak vnějších dimenzí unijního aktérství (Kratochvíl – Cibulková – Beník 2011). Nicméně vznikla mezera v oblasti výzkumu kvůli jeho chybějícímu využití pro studium unijní energetické politiky, proto je nezbytné tuto politiku zahrnout do výzkumu. Vnitřní dimenze energetické politiky EU v současnosti nenahrazuje energetickou politiku členských zemí, ale společně s energetickou bezpečností je založena na mezivládní logice integračního procesu a omezené distribuci energetických kompetencí na institucionální úrovni EU (srov. Andersen – Goldthau – Sitter 2016). Stejně tak současná podoba vnější dimenze unijní energetické politiky umožňuje Evropské unii spoluvytvářet a vést diskusi o vnějších vztazích v oblasti energetiky jak mezi samotnými členskými státy, tak na úrovni EU, jež získává schopnost „rámovat“ tuto důležitou politickou otázku.

Rámování energetické politiky může být považováno za součást aktérství EU a dovoluje pracovat na tom, jak vnímáme určitou problematiku (Hoeglinger 2016: 101), v tomto případě energetické aktérství. Využití rámování aktérství EU v oblasti energetické politiky umožňuje specifikaci pokusů o konceptualizaci v oblasti působnosti. Tento zásadní

přínos je založen na vztahu vnitřních a vnějších dimenzí aktérství jako dvou vzájemně propojených a závislých úrovní výzkumu, přičemž rozlišujeme vnitřní rámcovou strukturu (která je pevně spojena s legitimitou působnosti EU v rámci energetické bezpečnosti) a externí rámec (který je nezbytný pro soudržnost a účinnost energetické politiky). V neposlední řadě koncept unijního aktérství umožňuje v energetické politice a vnějších energetických vztazích EU využívat poznatky, cíle a nástroje dalších politik, například SZBP či EPS, ale i rozvojové politiky, kam patří dohody o hospodářském partnerství (EPA) a nástroje rozvojové spolupráce (DCI).

Důvodem modifikace konceptu aktérství EU ve spojení s energetikou je v prvé řadě třeba zohlednit specifickou vazbu energetické politiky jednotlivých členských států, ale také vliv SZBP na nově se rodící společnou energetickou politiku EU a její cíle, nástroje a zájmy, byť obě politiky nelze ztotožňovat. Druhým důvodem pro modifikaci je rozlišení relativně autonomní vnitřní a vnější dimenze energetické politiky EU, kdy v každé z těchto dimenzí může být unijní aktérství značně odlišné. Například rostoucí respekt členských států EU vůči zásahům EK do vyjednávání s třetími zeměmi (vnější energetická politika) nemusí znamenat zvyšující se míru vlivu EK na liberalizaci domácích energetických trhů (vnitřní energetická politika) a naopak.

Konceptualizace vnitřních a vnějších kritérií energetického aktérství EU

Konceptualizace navrženého rámce energetického aktérství EU je založena na jednom z vnitřních aspektů aktérství, kterým je (1) *rámování politiky*, jako schopnosti aktéra definovat základní obrysy společné energetické politiky (vnitřní a vnější dimenze) a tuto politiku prosadit v jednotlivých členských státech, a na jednom z jeho vnějších aspektů, a to (2) *vnímání aktéra třetí stranou*, který je jako autonomní aktér v oblasti energetiky ostatními aktéry akceptován a uznáván. Tato dvě obecná kritéria jsou převzata z konceptu unijního aktérství podle Kratochvíla (Kratochvíl – Cibulková – Beník 2011: 391–412). Vedle toho je koncept energetického aktérství EU doplněn specifickými znaky, které lze použít jak pro jeho vnitřní, tak vnější dimenzi a které jsou důležité pro fungování aktérství EU v oblasti energetiky. Těmi jsou: (3) *diplomatický a administrativní aparát*, reprezentující hlavní aktéry energetické politiky, (4) *konzistentnost a specifika politiky a její cíle a zájmy*, jež aktér sleduje ve své energetické politice, a (5) *zdroje a nástroje politiky*, jež aktér využívá v energetické politice (Dryburgh 2008).

V rámci konceptualizace každého kritéria energetického aktérství EU se autor zaměří na šest aspektů. (1) Definici/charakteristiku daného kritéria. (2) Zasazení kritéria do kontextu akademické diskuse o aktérství EU. (3) Napojení kritéria na ostatní vnitřní a vnější aspekty aktérství pomocí teoretické debaty mezi konvenčními konstruktivisty a racionalisty o jednání aktérů v MV. (4) Operacionalizaci kritéria v kontextu energetické politiky EU. (5) Příklad individuálního využití kritéria energetického aktérství v rámci unijní energetické bezpečnosti a politiky. (6) Příklad začlenění kritéria do holistického rámce energetického aktérství zaměřeného na jednání EU jako liberalizačního aktéra.

(1) *Rámování energetické politiky EU*

První kritérium patří k vnitřním aspektům a věnuje se rámování. To lze chápat jako schopnost aktéra ovlivnit jednání či chování dalších, a to nikoli pomocí nátlaku nebo síly, ale tím, že rámuje celou debatu pojme způsobem, jež zvyšuje pravděpodobnost posílení jeho pozice a zohlednění preferencí (Votoupalová 2018: 54; Kratochvíl – Novák – Pojerová 2011: 5). Kritérium uznání EU za rámuje aktéra lze vnímat jako předpoklad pro úspěšnou realizaci druhého kritéria, tj. vnější percepce a akceptování EU třetí stranou. Přestože v původním modelu pokrývá rámování vnější politiky, jež se týkají schopnosti EU a jejích ústředních institucí definovat zahraničněpolitickou agendu, jak upozorňují Kratochvíl, Novák a Pojerová (2011: 9) či Votoupalová (2018: 55), „*lze rámování vztáhnout i k politikám vnitřním, kdy vnitrounijní rámování úzce souvisí s legitimitou: schopnost*

rámovat vnitrouijní politické otázky zvyšuje legitimitu EU“. V tomto kontextu lze při debatě o aktérství EU rozlišit dva typy rámování.

Prvním typem je „rámování zdola“ (*bottom-up framing*), jímž rozumíme vliv v evropské hierarchii níže postavených politických činitelů či samotných obyvatel EU na nadnárodní, celounijní chápání jisté problematiky. Naopak vnější politikou EU se mnohem častěji zabývá koncept „rámování shora“ (*top-down framing*), a jedná se o otázku, zda a jakým způsobem instituce EU (zejména EK) chápou a interpretují určitou problematiku a jakým způsobem o ní komunikují směrem k členským státům (Kratochvíl – Novák – Pojerová 2011: 9–10).

Pro konvenční konstruktivisty je otázka rámování v kontextu aktérství spojena zejména s diskurzem (srov. Tichý 2019). Rámování určitého energetického tématu, realizovaného pomocí diskurzu, musí být chápáno jako společenský koncept mezi členskými státy, který je založený na principu společného chápání EU jako aktéra rámuující vnitřní i vnější dimenze energetické politiky, jenž má hrát svou vlastní roli (Dryburgh 2008). Zároveň dle racionalistů musí členské státy v souladu s logikou výhodnosti volit jen ta témata, která jim přinesou užitek. V tomto ohledu i když je rétorika EU jako rámuujícího aktéra v oblasti vnitřní i vnější energetické politiky zaměřena na normy a hodnoty, její skutečná politika je řízena snahou posílit vlastní rozhodovací pravomoci na úkor členských států (dále srov. Panke, n.d.).

Unijní aktérství v dimenzi rámování vnitřní i vnější energetické politiky EU lze podle Kratochvíla, Cibulkové a Beníka (2011: 398) operacionalizovat pomocí těchto tří podmínek: (1) členský stát považuje EU za hlavního aktéra energetické politiky, (2) stát a EU debatují o týchž energetických tématech a (3) zvažují stejné možnosti jednání (nastolené EU) v energetické politice. První podmínka je zásadní, jelikož zbylé dvě se od ní odvíjejí. V případě energetické politiky lze hovořit o úspěšném rámování EU jako energetického aktéra v případě, že dojde k postupnému zahrnutí energetické otázky do domácí politiky daného státu, a to spíše diskurzivně vlivem na domácí debatu o energetice (interpretační rámec) než institucionálně prostřednictvím legislativy (Votoupalová 2018: 55; Kratochvíl – Novák – Pojerová 2011).

Flexibilita kritéria rámování umožňuje jeho užití při zkoumání akceptace široké škály otázek energetické politiky EU, a to jak vnitřní dimenze (například liberalizace trhu s elektřinou a plynem), tak vnější dimenze (energetická bezpečnost a vztahy s dodavateli) ze strany členských států. To znamená, že pomocí procesu rámování můžeme zkoumat, zda je, či není přítomna určitá otázka vnitřní nebo vnější dimenze energetické politiky EU v mediálním či politickém diskurzu členských států a jestli následně (ne)vnímají EU jako rámuujícího aktéra. Příkladem využití rámování v energetice je studie Votoupalové (2018), jejímž cílem bylo zjistit, zda EU může být v energetické politice ČR vnímána jako rámuující aktér a zda její rámovací síla se liší v různých tématech a žánrech politického diskurzu.

Vedle partikulárního využití daného aspektu lze první kritérium napojit také na zbývající aspekty a zahrnout do komplexního rámce energetického aktérství EU. Příkladem propojení vnitřní a vnější dimenze energetického aktérství může být schopnost EU, vystupující jako liberalizační aktér, ovlivňovat a rámovat v členských státech diskusi o procesu liberalizace vnitřního energetického trhu a jeho další externalizaci za hranice EU do mimoevropských států (Nöel 2010; Goldthau – Sitter 2015a). Tento proces liberalizace je úzce spojen s požadavkem EK na implementaci třetího liberalizačního balíčku, a především uplatňováním jeho stěžejního konceptu, tj. vlastnického unbundlingu v členských, a částečně i sousedních partnerských státech (srov. Batzella 2018: 69–100).

(2) Vnější uznání a vnímání energetického aktérství EU třetí stranou

Zatímco předchozí kritérium se zaměřuje na vnitřní uznání EU, druhé, jež patří k vnějším aspektům, se věnuje externímu uznání a vnímání EU třetí stranou. Tím se rozumí „přesvědčení, domněnka či názor skupiny lidí založený na jejich subjektivním vnímání

dané věci“ (Cambridge Dictionary n.d.). Zároveň s tím, že kritérium percepcie EU jako mezinárodního aktéra je možné zasadit do debaty zaměřené na proces uznání, vnitřní vs. vnější zdroje (Kratochvíl – Šimon 2011: 7), jež se souběžně odehrává jak mimo rámec EU ze strany různých organizací, či třetích zemí (vnější uznání), tak uvnitř EU ze strany členských států (vnitřní uznání – legitimita), ovlivňuje první kritérium (Dryburgh 2008: 265). To znamená, že realizace vnějších aktivit EU společně s jejím uznáním a vnímáním působí na debatu o vnitřním uznání a rámování EU.

Vedle toho Kratochvíl a Šimon (2011: 9) upozorňují na další debatu o zdrojích uznání, v jejímž rámci „vzniká spor mezi těmi autory, pro něž se uznání odvozuje od objektivně existujících charakteristik [materiální přístup], a těmi, kteří se domnívají, že uznání je čistě intersubjektivní akt“ [intersubjektivní přístup]. Příkladem materiálního předpokladu uznání je například Hillova koncepce aktérství (Hill 1993, 1998), která se dotýká rozdílu mezi schopnostmi aktéra (odvozené od materiální báze) a očekávání vnějších aktérů (tzv. *capabilities-expectations gap*). Na jednu stranu většina autorů, „kteří se uznáním z tohoto pohledu zabývají, dochází k závěru, že očekávání vnějších aktérů (a s ním související míry uznání EU coby svěbytného aktéra) dalece převyšuje schopnosti a „strukturální předpoklady“ Unie“. Na druhou stranu existuje skupina autorů, jež se „domnívají, že interní zdroje aktérství EU převyšují očekávání vnějšího světa. Nejčastějším důvodem pro odmítnutí větší role EU v mezinárodních vztazích pro tyto autory obvykle bývá silně státocentrický pohled některých aktérů“ (Kratochvíl–Šimon 2011: 10; Holland 1995; Ginsberg 1999). Intersubjektivní přístup uznání naopak otvírá debatu o povaze/identitě EU a její vnímání ostatními aktéry.

Také otázka vnějšího vnímání a uznání EU jako aktéra třetí stranou je pro konvenční konstruktivisty spojena s diskurzem, v jehož rámci se utváří identita (srov. Wendt 1999). To znamená, že jsou to diskurzy, jež uznáním EU jako energetického aktéra konstruují její identitu (vnitřní a vnější), přičemž EU současně s tím intersubjektivně formuje sociální chování těchto aktérů, definováním jejich zájmů a postojů v mezinárodních či vnitro-unijních energetických vztazích. S tímto tvrzením nesouhlasí racionalisté, dle kterých je identita neměnná a pouze posílení materiálních kapacit EU může vést přímo k posílení její role a k faktickému uznání v MV (Šimon 2011: 42). Unie pak může být uznána jako energetický aktér za předpokladu, že v souladu s logikou výhodnosti disponuje možnostmi nabídnout třetí straně určité výhody, například investice či podepsání nového kontraktu.

Vnější vnímání a uznání energetického aktérství EU lze operacionalizovat jednak pomocí sady kritérií, které mají svůj základ ve výše zmíněných debatách (Kratochvíl – Šimon 2011; Šimon 2011), ale i na základě zkoumání přítomnosti významu/charakteru EU, jejich institucí či existence unijních témat a četnosti jejich využívání v oficiálních projevech politických činitelů třetích států, regionů, organizací či členských zemí. Stejně tak je možné operacionalizovat toto kritérium určením existence EU v zahraničních médiích. Úspěšnou operacionalizaci druhého kritéria energetického aktérství EU je pak možné předpokládat na základě opakované četnosti výskytu zmínky EU a souvisejících témat v politickém či mediálním diskurzu členských států nebo třetích aktérů (Tichý a kol. 2017; Tichý – Prouza 2018).

Význam druhého kritéria přispívá ke zkoumání, zda je EU vnímána a uznána třetí stranou jako energetický aktér ve vnějších energetických vztazích či nikoliv (dále srov. Dryburgh 2008: 265; Kratochvíl – Cibulková – Beník 2011: 395–396). Příkladem může být článek autorů Tichý a Prouza (2018: 10), kteří pomocí mediální obsahové analýzy 140 článků z afrických deníků zkoumali, jestli je EU v subsaharské Africe vnímána jako svěbytný aktér energetických vztahů, nebo naopak jsou tyto energetické vztahy stále doménou jednotlivých evropských států (zvláště bývalých koloniálních metropolí).

Druhé kritérium je možné propojit s předchozím prvním, které lze zároveň považovat za podmínku jeho úspěšné aplikace. Příklad, který navazuje na první kritérium energetického aktérství EU, je vystupování a jednání EK v procesu externalizace zaměřené na

šíření a prosazování principů a hodnot liberalizace energetického trhu za hranicemi EU (Goldthau – Sitter 2015a; Andersen – Goldthau – Sitter 2016). V tomto ohledu byla 25. 10. 2005 v Athénách podepsána *Smlouva o energetickém společenství* (EnS) s cílem vytvořit regionální trh plně integrovaný s unijním vnitřním trhem s elektřinou a zemním plynem, ale také prodloužit využití *acquis communautaire* v oblasti energetiky, životního prostředí, OZE, konkurenceschopnosti a v dalších oblastech (Batzella 2018: 100–120; Barra – Svec 2018: 257).

(3) Diplomatický a administrativní aparát energetické politiky EU

Třetí kritérium, které patří jak k vnitřní, tak vnější dimenzi energetického akterství EU, se zaměřuje na diplomatický a administrativní aparát. Cílem je identifikovat role, význam a funkce klíčových představitelů zastupujících EU jak na vnitrounijní úrovni, tak ve vnějších vztazích prostřednictvím SZBP/vnější politiky. Třetí kritérium je úzce propojené s předchozími dvěma. Zatímco v případě prvního kritéria lze diplomatický a administrativní aparát považovat za zdroj vlivu rámování akterství EU, ve vztahu k druhému kritériu jde o zdroj uznání. Vzhledem k povaze EU jako kolektivního aktéra, jsou kompetence rozděleny mezi představitele národních celků, tj. členských států a nadnárodních orgánů, kam patří zejména EK, Evropská rada, Rada EU a Evropský parlament, jež představují hlavní aktéry odpovědné za sdílené politiky EU (srov. Birchfield 2011; Tosun – Biesenbender – Schulze 2015: 6–10; Biesenbender 2015: 25–37).

Zde se akademická obec zaměřuje na řadu otázek, jako je vzájemné působení institucí EU a členských států, význam a dopady institucionálních a politických změn po přijetí LS, snaha EK o zvýšení pravomocí na úkor členských států, které působí na charakter a obsah třetího kritéria (srov. Braun 2011; Herweg 2015; Brutschin 2017; Peterson – Hodson 2017). Stejně tak se akademická debata věnuje vymezení a porozumění významu institucí, jež nejsou chápány pouze jako politické entity, ale jako formální a neformální soubory pravidel, která ovlivňují chování aktérů. To znamená, že instituce mohou být vnímány jako jakkoliv relativně ustálený soubor významů (symbolů, znaků a gest), jež mají intersubjektivní charakter (srov. Kratochvíl 2008: 133–135; Powell – DiMaggio 2012; Aalto – Temel 2014; Richard 2013).

V tomto kontextu je pro konvenční konstruktivisty nejpodstatnějším procesem vzájemná konstituce aktérů a institucí, které definují jako soubor norem a hodnot ovlivňujících chování aktérů (Finnemore – Sikkink 2001: 399; Krpec 2007: 36). Šíření energetických norem ze strany unijních institucí představuje jednak výsledek schopnosti EU ovlivnit diskusi o energetické politice (rámování), ale zároveň i zdroj identity EU jako energetického aktéra (vnějšího uznání a vnímání). Naopak racionalisté tvrdí, že aktéři kalkulují, jak dosáhnout maximalizace svého užitku v prostředí ovlivněném určitými normami (Kratochvíl 2008: 186). V tomto ohledu by EU měla pomocí unijních orgánů využívat vlivu svých norem ve snaze získat určité výhody v oblasti energetiky a zároveň nastolit změny v chování svých energetických partnerů, kteří unijní normy akceptují, ale snaží se s nimi manipulovat ve vlastní prospěch.

Stejně jako předchozí dvě kritéria, i administrativní a diplomatický aparát energetické politiky EU lze efektivně operacionalizovat pomocí sady kritérií. Za prvé, prostřednictvím mechanismu rozhodování, resp. výkonu realizace energetické politiky EU (vnitřní a vnější dimenze) ze strany unijních orgánů v porovnání s mírou zapojení členských států do tohoto procesu. Za druhé, na základě analýzy četnosti vyjednávání a vystupování těchto institucí EU či členských států ve vnějších energetických vztazích. Za třetí, pomocí procesu zkoumání snah o zvyšování kompetencí EU, zejména EK v otázkách energetické politiky a bezpečnosti na úkor členských států (Goldthau – Sitter 2015a; Tichý a kol. 2017; Brutschin 2017).

Třetí kritérium je možné využít zejména k analýze zapojení EK, dalších unijních orgánů či členských států do vyjednávání EU ve vnější dimenzi energetické politiky a bezpečnosti vůči současným nebo potenciálním partnerům (Herweg 2015). Stejně tak je možné

toto kritérium unijního aktérství použít například při zkoumání argumentační strategie EK ve snaze o zvyšování vlastních pravomocí ve vztahu k členským státům v oblasti energetiky (Brutschin 2017). Příkladem je článek Maltbyho (2013: 435–444), který se zabývá supraracionalismem a zvyšováním úlohy EK v procesu formování vnitřní a vnější dimenze energetické bezpečnosti a politiky od šedesátých let minulého století do prvního desetiletí 21. století.

V případě propojení třetího kritéria s předchozími aspekty, lze v rovině jeho vnitřní dimenze zmínit důležitost EK v procesu liberalizace vnitřního trhu s elektřinou a plynem a při dohlížení na implementaci jeho pravidel ze strany členských států (Brutschin 2017: 27–44; Herweg 2015: 87–105). Stejně tak je možné zkoumat postoj členských států k tomuto procesu (srov. Eikeland 2011a: 13–40). V rovině vnější dimenze energetického aktérství se pokouší EK rozšiřováním pravidel a hodnot vnitřního energetického trhu do zemí EnS zvýšit vyjednávací potenciál EU vis-à-vis jejím energetickým partnerům. Zároveň EK vidí EnS jako nástroj jednotné reprezentace EU a příležitost hrát vedoucí úlohu vůči zemím z tohoto regionu (Karova 2009: 14 in: Batzella 2018: 107).

(4) Konzistentnost a specifika energetické politiky EU a její cíle a zájmy

Stejně jako předchozí kritérium, také čtvrté náleží k vnitřní i vnější rovině energetického aktérství EU. Čtvrté kritérium, jež vymezuje konzistentnost a specifika, tj. hlavní zaměření a obsah zvolené politiky EU a schopnost formulovat a prosazovat její cíle a zájmy, je úzce propojené s předešlými kritérii unijního aktérství. Zatímco pro třetí kritérium představuje podmínku realizace aktérství EU, na první a druhé kritérium navazuje v kontextu debaty o zdrojích vnitřního a vnějšího uznání EU (Kratochvíl – Šimon 2011: 6–14).

To potvrdili například Ginsberg a Eizenstat (2001: 45), podle kterých vnější svět uznává schopnost EU působit a ovlivňovat ostatní aktéry. To urychluje požadavky, aby EU jednala na mezinárodní úrovni, a zároveň EU sama budovala vnitřní důvěru nezbytnou v reakci na vnější podněty a při prosazování svých vlastních cílů a zájmů. Thomas (2012: 458–459) pak spojuje cíle zahraniční politiky EU s její soudružností, jež měří pomocí: (1) determinace politiky, která odráží dvě skutečnosti, (a) jak jasně je politika přijatá EU formulována v rámci unijních cílů a (b) jak úzce specifikuje chování členských států a institucí EU za účelem dosažení těchto cílů, a (2) politické soudružnosti, která odráží skutečnost, jak EU plně podporují všichni aktéři, pokud jde o formulaci společné politiky a jejich cílů (srov. Niemann – Bretherton 2013: 267–268). Jinak řečeno, aspekty soudružnosti se zaměřují na schopnosti aktéra formulovat a shromáždit hodnoty, preference, institucionální postupy a politiky ve svém úsilí projektovat vliv jako globální aktér (Brattberg – Rhinard 2013: 359).

Z pohledu konvenčního konstruktivismu je hlavním zdrojem tvorby zájmu především identita, protože aktér nemůže vědět, co chce, dokud se neví, kdo je (srov. Wendt 1992: 398; 1999: 231). Zájem pak představuje důležitý sociální konstrukt, který je považován za klíčový indikátor chování aktérů. Vedle toho racionalisté zdůrazňují, že každý aktér prosazuje zájmy, na jejichž základě poté volí nejvíce preferované alternativy (Ocelík – Černoch 2014: 15). Zároveň se tito aktéři snaží racionálně manipulovat se svým okolím, které rovněž může být jak materiálního, tak ideového charakteru, ve snaze dosáhnout vlastního zájmu (srov. Kratochvíl – Tulmets 2010). To znamená, že EU jako rámuující a uznávaný energetický aktér odvíjí od této identity své energetické cíle a zájmy, jež ovšem nemusí být čistě normativního charakteru, ale mohou sledovat maximalizaci užitku, například ve formě posílení energetické bezpečnosti.

Čtvrté kritérium lze úspěšně operacionalizovat přítomností sady kritérií, jako jsou například intenzita energetického jednání, resp. vyjednávání EU a členských států ve vztahu k třetí straně; existence bilaterálních (a multilaterálních) energetických vztahů členských států a EU; zájem EU o energetickou spolupráci; množství plánovaných společných projektů a oblastí energetické spolupráce; ale i vzájemné překážky (srov. Tichý a kol. 2017: 93).

Zároveň toto kritérium je možné efektivně operacionalizovat pomocí formulace cílů a zájmů vnitřní a vnější dimenze energetické politiky, které EU sleduje a prosazuje v energetické interakci vůči třetím zemím, ale i členským státům (srov. Tichý – Prouza 2018).

Pomocí čtvrtého kritéria je možné zkoumat energetickou politiku EU vůči unijním státům i mimounijním partnerům, přičemž konzistentnost energetické politiky je dána mj. oblastí a zájmem o energetickou spolupráci. Podobně je možné analyzovat, jaké cíle a zájmy sleduje a prosazuje EU v interakci vůči ostatním energetickým aktérům MV. Příkladem může být text Kuzemko a Hadfielda (2016: 21–50), kteří se zabývají otázkou kolektivní energetické politiky EU a jejími hlavními cíli. Pomocí přístupu založeného na politických idejích a moci se autoři snaží odhalit komplexnost a rozpory energetické politiky EU a její cíle a zájmy.

V případě procesu liberalizace prosazuje EK v rámci čtvrtého kritéria energetického aktérství celou řadu zájmů a cílů spojených s vytvořením funkčního a vzájemně propojeného vnitřního trhu s elektřinou a zemním plynem. Mezi tyto základní cíle patří zejména: (a) zvýšení komfortu a služeb pro konečné spotřebitele; (b) zvýšení konkurenceschopnosti prostřednictvím nižších cen plynu a elektřiny pro průmysl; (c) zvýšení flexibility a stability dodávek plynu a elektrické energie v rámci EU (Eikeland 2011b; Brutschin 2017: 45–66). Vedle toho EK sleduje větší otevřenost energetických trhů za hranicemi EU, když například pomocí EnS podporuje regulační rámec v zemích jihovýchodní Evropy, který má být v souladu s legislativou EU (srov. Goldthau – Sitter 2015a; Batzella 2018: 107).

(5) Zdroje a nástroje energetické politiky EU

S předchozími dvěma kritérii souvisí páté kritérium vnitřního i vnějšího energetického aktérství EU, kterým jsou zdroje a nástroje používané unijními institucemi k realizaci cílů a zájmů. V tomto ohledu existuje celá řada zdrojů a politických nástrojů, jež EU, resp. její orgány využívají ve své vnitřní politice, například právní akty typu směrnice, nařízení, rozhodnutí, doporučení a stanoviska, ale i v rámci SZBP/vnějších vztazích, kam patří zejména diplomatická, ekonomická a vojenská opatření. V oblasti diplomatických nástrojů EU poukazují Bretherton a Vogler (2006) například na dohody s třetími zeměmi, deklarace, strategická partnerství, prohlášení, formální demarše a politické dialogy atd., stejně jako na negativní diplomatické sankce, včetně oddělení diplomatických vztahů, pozastavení oficiálních návštěv a omezení vstupu jako klíčových politických nástrojů (Dryburgh 2008: 263).

Například Thomas (2012: 459–460) zkoumá nástroje zahraniční politiky EU v kontextu její účinnosti, jež definuje jako schopnost Unie utvářet mezinárodní záležitosti v souladu s cíli, které přijímá v konkrétních otázkách. Unie pak sleduje své cíle a zájmy využitím tradičních politických nástrojů a pomocí přesvědčivosti argumentů ze strany představitelů EU, jejích orgánů a členských států (Niemann – Bretherton 2013: 267–268). Podobně v této souvislosti se Brattberg a Rhinard (2013: 359) zaměřují na otázku schopnosti, kterou vymezují jako dostupnost nástrojů, mechanismů a dalších zdrojů a schopnost tyto prostředky mobilizovat k dosažení politických cílů.

Konvenční konstruktivisté spojují otázku zdrojů a nástrojů s intersubjektivitou, která v širším slova smyslu znamená nejenom možnost dosáhnout určitého praktického vlivu a měnit politiky či diskurzy dalších aktérů, ale také schopnost utvářet jejich identity a z nich odvozené zájmy (Makarychev 2014: 27–28; Wendt 1999: 160–161). V tomto ohledu EU pomocí svých energetických nástrojů spojených se šířením norem vůči unijním i mimounijním partnerům ovlivňuje v intersubjektivních vztazích diskurzy, identity a zájmy těchto aktérů. K tomu racionalisté doplňují, že cokoliv aktéři chtějí (což kanonicky znamená maximalizovat užitek), volí k tomu prostředky, které považují za nejlepší pro dosažení tohoto cíle (srov. Panke n.d.; Kratochvíl – Tulmets 2010). Unie by v jednání s energetickými partnery měla například volit a používat v rozporu s normativním chováním takové pozitivní i negativní nástroje energetické politiky, jež ve svém důsledku povedou vždy k dosažení energetického cíle.

Páté kritérium energetického aktérství lze úspěšně operacionalizovat sadou opatření. Za prvé, pomocí existence politicko-diplomatických, ekonomických, právních a vojenských opatření a nástrojů, které má EU k dispozici vůči ostatním aktérům. Za druhé, na základě zkoumání dostupnosti specifických nástrojů, přičemž EU v energetických vztazích disponuje rozhodujícími energetickými nástroji dvojího druhu, které jsou buď bilaterálního, nebo multilaterálního charakteru (Dryburgh 2008: 263–264; Tichý – Odintsov 2015a: 22). Za třetí pomocí analýzy energetické diplomacie, která se zaměřuje na to, „*jak tvůrci politik vedou vztahy s jinými zeměmi a energetickými společnostmi, včetně jednání v mezinárodních organizacích, usilující o podporu zájmů energetických společností, které jsou hostitelskými subjekty, nebo se je snaží vyvážit s politickými zájmy*“ (Aalto – Temel 2014: 765–766).

Poslední kritérium může být použito při zkoumání dostupnosti a efektivity relevantních unijních nástrojů při realizaci cílů a zájmů energetické politiky vůči stávajícím i potenciálním energetickým partnerům (dále srov. Tichý a kol. 2017; Tichý – Prouza 2018). Například autoři Goldthau a a Sitter (2015b) zkoumají, jak tzv. měkká síla (*soft power*) ovlivňuje energetické společnosti, které přicházejí a působí na trhu EU; pravidla jednotného evropského trhu a jejich vliv na vnější firmy. Autoři přitom vycházejí z přesvědčení, že EU, resp. EK jako regulační aktér používá k dosažení svých cílů regulační nástroje.

Podobně je možné páté kritérium použít a propojit s předchozími aspekty při zkoumání povahy EU jako liberalizačního aktéra, který disponuje potřebnými nástroji. Například EK k dosažení cílů v procesu liberalizace vnitřního energetického trhu používá vůči členským státům regulační nástroje (vnitřní dimenze aktérství EU, srov. Andersen – Goldthau – Sitter 2016). Stejně tak EK využívá při podpoře a šíření norem liberalizace ve vztahu k třetím státům mimo EU sadu specifických nástrojů unijní energetické politiky (vnější dimenze aktérství EU, srov. Brutschin 2017). Například v rámci vnitřního trhu s elektřinou a plynem je regulační spolupráce realizována pomocí Agentury pro spolupráci energetických regulačních orgánů (ACER) a Evropské sítě provozovatelů přenosové soustavy pro elektřinu a plyn (Barra – Svec 2018: 260).

ZÁVĚR: EU JAKO KONSTRUKTIVISTICKO-RACIONALISTICKÝ ENERGETICKÝ AKTÉR

Energetické vztahy jsou prozatím dominantně zkoumány ve své materiální podobě, případně analyzovány z hlediska politických, ekonomických, bezpečnostních a environmentálních dopadů. Pohled prizmatem energetického aktérství je ovšem pouze zdánlivě okrajový. Daný náhled na téma je významný právě s ohledem na rostoucí schopnost Evropské unie transformovat energetický sektor. S tím je spojený potenciál ovlivňovat energetické vztahy jednotlivých aktérů a zároveň významně ovlivňovat ekonomiku a společnost v členských státech EU, ale rovněž ve státech, jež v oblasti energetiky s EU spolupracují. Potenciál je dán právě schopností energetického aktérství a samozřejmě rovněž jeho uznáním. Přestává být tedy zásadní pohled na EU jako na specifický politický systém, nebo mezinárodní organizaci sui generis, ale stěžejní přínos lze naopak vidět v analýze samotného energetického aktérství EU (Dubský – Tichý 2020).

To také zdůvodňuje rostoucí snahu EU, resp. EK o uznání jejího aktérství v energetické politice, které se zaměřuje jak dovnitř, vůči členským státům, tak navenek, ve vztahu k třetím zemím. Zatímco vůči členským státům usiluje EK o přenesení větších pravomocí v energetické politice, a to nejen ve sdílených oblastech, jako je například energetická bezpečnost, ale postupně i výlučných (z pohledu členských států EU), kam patří například energetický mix. Vůči nečlenským zemím prosazuje EK liberalizační a environmentální normy, které by tyto třetí státy měly akceptovat, a vynucuje dodržování pravidel hospodářské soutěže v případě jejich porušení. Příkladem může být proces liberalizace vnitřního trhu s elektřinou a plynem a jeho externalizace za hranice EU s cílem harmonizovat právní systémy a vytvořit společný regulační rámec. Stejně tak sem patří boj s klimatickými změnami a opatření zaměřená na přechod od fosilních paliv k čistší energii. V neposlední řadě Evropská komise jako energetický aktér usiluje skrze rozvojovou politiku

o zlepšení přístupu k energiím v postižených zemích a podmiňuje rozvojovou pomoc posílením energetické bezpečnosti v těchto státech (Dubský – Tichý 2020).

Předkládaný článek se proto zaměřil na spojení aktérství, jež je považováno za schopnost formulovat a sdělit své zájmy a tyto zájmy pak obhájit navenek, s vnitřní a vnější dimenzí energetické politiky ve snaze konceptualizovat energetické aktérství EU. Hlavní cíle článku byly v tomto ohledu dva.

- 1) Prvním bylo identifikovat základní aspekty unijního aktérství a vymezit jejich vzájemný vliv a vztah v rámci vnitřní a vnější energetické politiky.
- 2) Druhým cílem bylo konceptualizovat obsah jednotlivých kritérií vnější a vnitřní dimenze energetického aktérství EU a analyzovat možnosti jejich využití na pozadí teoretické diskuse mezi konvenčním konstruktivismem a racionalismem o aktérství.

Základní teoretické východisko přinesla diskuse mezi konvenčním konstruktivismem a racionalismem o aktérství. Stejně tak užitečná byla samotná akademická diskuse o unijním aktérství, která vydefinovala a ukázala jednotlivá kritéria vnitřní a vnější dimenze, jež byla následně použita jako základní definiční znaky při konceptualizaci rámce energetického aktérství EU. Důležitost modifikovaného modelu energetického aktérství EU pak spočívá v možnostech jeho využití pro zkoumání unijní energetické politiky a bezpečnosti.

Za prvé, koncept unijního energetického aktérství představuje teoretický rámec, jehož kritéria jsou propojena s poznatky konvenčního konstruktivismu a racionalismu se zaměřením na jejich idealistickou a materialistickou pozici k jednání aktéra. I přes rozdíly mezi oběma přístupy, je možné najít několik průnikových bodů. Zatímco konvenční konstruktivismus je užitečný při vysvětlení procesu formování aktérových vnitřní a vnější identity a z ní odvozených zájmů a cílů, racionalismus pomáhá v souladu s logikou výhodnosti objasnit aktérovo sledování těchto strategických zájmů a cílů, které jsou založené na požadovaných normách a hodnotách. V tomto ohledu koncept energetického aktérství EU představuje významnou myšlenkovou – sociální konstrukci, která skrze diskurz, jako hlavní interpretační rámec, ovlivňuje chování aktérů i jejich vzájemné interakce a uděluje význam mimodiskurzivním aspektům. Zároveň materiální a institucionální komponenty sociální činnosti a způsoby realizace energetického aktérství EU odrážejí a objektivizují vzájemné materiální i ideové vztahy a vytvářejí tak určitý „mezinárodní řád“. Pomocí diskurzivní složky unijního energetického aktérství je možné zkoumat obsah jednotlivých kritérií, například zaměřených na vnímání EU. Zároveň výsledky diskurzu odrážejí důležité poznatky pro zkoumání dalších kritérií, což v konečném důsledku povede k určení energetického aktérství EU (Kratochvíl – Tichý 2012: 96).

Za druhé, navržený model unijního energetického aktérství zahrnuje aspekty vnitřní a vnější dimenze, které nabízejí pro energetickou politiku analytický nástroj – prostředek analyzování role a postavení EU v energetických vztazích vůči ostatním aktérům způsobem, který jde za rámec institucionální analýzy či zkoumání efektivity. Na jednu stranu koncept energetického aktérství EU by měl částečně překonat diskutovaný problém jednostranného zaměření se pouze na vybraný aspekt aktérství, a naopak umožní v ontologické rovině holisticky zkoumat vzájemné propojení vnitřní a vnější dimenze v unijní energetické politice a zahrnout do rozhodování EU jako celek, tj. jak členské státy, tak unijní instituce. Na druhou stranu bude stejně tak možné v rámci konceptu energetického aktérství EU využít individualistický přístup a zaměřit se na jednu jeho dimenzi pro zkoumání konkrétní otázky energetické politiky EU a rozhodování odpovídajícího aktéra. Zároveň takto modifikovaný rámec umožní například testovat, jak vysoká či nízká míra rámování vnitřní dimenze energetické politiky EU ze strany členských států ovlivňuje energetické cíle a zájmy prosazované ve vnějších vztazích Evropské unie. Stejně tak se lze naopak ptát, jak například uznání EU ve vnějších energetických vztazích ze strany ostatních aktérů působí na rámování konkrétní vnitro-unijní energetické politiky (srov. Kratochvíl 2011: 7).

Tabulka č. 1 a její 1. část shrnuje kritéria energetického aktérství EU a jejich vzájemné propojení. Zároveň 1. část tabulky č. 1 hodnotí ovlivňování/propojení jednotlivých kritérií

vnitřního a vnějšího aspektu v kontextu akademické debaty o aktérství EU a zároveň na pozadí teoretické debaty mezi konvenčními konstruktivisty a racionalisty o jednání aktérů.

Tabulka č. 1
Vnitřní a vnější kritéria energetického aktérství EU, část 1

Kritérium	Definice a propojení kritérií	Akademická diskuse o kritériích aktérství	Debata konvenčních konstruktivistů (k.k.) vs. racionalisté (rac.)
Rámování energetické politiky EU	Schopnost formovat debaty o zahraniční politice uvnitř členských států (ČS). Navazuje na druhé kritérium jako částečný předpoklad vnějšího uznání.	V debatě o aktérství EU lze rozlišit dva typy rámování: (a) „rámování zdola“ (<i>bottom-up framing</i>) a (b) „rámování shora“ (<i>top-down framing</i>).	Pro k.k. je otázka rámování EU spojena s diskurzem, tj. souborem idejí, jež jsou základními stavebními prvky definice identity (vnitřní). Podle rac. musí ČS v kontextu rámování aktérství EU v souladu s logikou výhodnosti volit jen ta témata, která jim přinesou užitek.
Vnější uznání a vnímání energetického aktérství EU třetí stranou	Schopnost být vnímán a uznáván jako aktér mezinárodních vztahů. Působí a ovlivňuje první kritérium, tj. debatu o vnitřním uznání a rámování EU.	V kontextu debaty uznání: (a) vnitřní vs. vnější zdroje, (b) materiální vs. formální (de jure) předpoklady, (c) voluntaristická vs. nevoluntaristická koncepce, (d) všeobecná vs. parciální.	Podobně otázka vnějšího vnímání a uznání EU jako mezinárodního aktéra je pro k.k. spojena s diskurzem, v jehož rámci se utváří identita (vnější), z níž plynou zájmy. S tím nesouhlasí rac., dle kterých je identita fixní a pouze posílení materiálních kapacit EU může vest přímo k posílení její role a faktickému uznání v mezinárodních vztazích.
Diplomatický a administrativní aparát energetické politiky EU	Schopnost EU reprezentovat a vstupovat do vnějších i vnitřních vztahů. Zatímco pro první kritérium představuje zdroj vlivu rámování, vůči druhému jde o zdroj vnějšího uznání.	Diskuse o: (a) vztahu a působení institucí EU a ČS, (b) dopadech změn po přijetí LS, (c) snaze EK o zvýšení pravomocí na úkor členských států, (d) porozumění významu institucí.	– Pro k.k. představují instituce soubor norem a hodnot, pod jejichž vlivem se v sociální interakci utváří a transformuje identita. – Naopak rac. jsou přesvědčeni, že aktéři jednají v souladu s logikou výhodnosti a kalkulují, jak dosáhnout maximalizace svého užitku v prostředí ovlivněném určitými normami.

Tabulka č. 1, část 1 – pokračování

Kritérium	Definice a propojení kritérií	Akademická diskuse o kritériích aktérství	Debate konvenčních konstruktivistů (k.k.) vs. racionalisté (rac.)
Konzistentnost a specifika energetické politiky EU a její cíle a zájmy	<p>Schopnost EU formulovat vnitřní nebo vnější politiku a efektivně prosazovat její cíle a zájmy. Zatímco pro třetí kritérium představuje podmínku realizace aktérství EU, na první a druhé navazuje v kontextu vlivu a zdrojích vnitřního a vnějšího uznání EU.</p>	<p>V kontextu diskuse o: (a) soudržnosti (soudržnost vnějších politik, cílů, hodnot, soulad v naplňování cílů/zájmů a v jednání mezi jednotlivými členskými státy a institucemi).</p>	<p>Z pohledu k.k. je hlavním zdrojem tvorby zájmu především identita, protože aktér nemůže vědět, co chce, dokud se neví, kdo je. Zájem představuje důležitý sociální konstrukt, který je považován za klíčový indikátor chování aktérů. Vedle toho rac. zdůrazňují, že každý aktér prosazuje zájmy, s nimiž nespojuje normativní soud a na jejichž základě volí nejvíce preferované alternativy, tj. snaží se maximalizovat zájmy.</p>
Zdroje a nástroje energetické politiky EU	<p>Schopnost EU naplňovat a realizovat cíle a zájmy v dané vnitřní nebo vnější politice. Souvisí s třetím a čtvrtým kritériem, kdy pro instituce EU představuje podmínku realizace politiky a naplňování jejich cílů a zájmů.</p>	<p>V kontextu diskuse o: (a) účinnosti a (b) schopnosti aktéra (nástroje vnitřní i vnější politiky a společné zahraniční a bezpečnostní politiky a ochota/schopnost je využívat jak ve vnitroujních, tak v mezinárodních vztazích).</p>	<p>K.k. spojují otázku zdrojů a nástrojů s intersubjektivitou, která v širším slova smyslu znamená nejenom možnost dosáhnout určitého praktického vlivu a měnit politiky či diskurzy dalších aktérů, ale také schopnost utvářet jejich identity a z nich odvozené zájmy. K tomu rac. doplňují, že cokoliv aktéři chtějí (tj. maximalizace užitku), volí k tomu prostředky, které považují za nejlepší pro dosažení tohoto cíle.</p>

Zdroj: sestaveno autorem.

Tabulka č. 1, část 2 se zaměřuje jednak na operacionalizaci daných kritérií aktérství EU v kontextu energetické politiky a zároveň na příklady analytického partikulárního využití, ale i komplexního propojení těchto kritérií v energetické politice a bezpečnosti EU.

Konceptem „konstruktivisticko-racionalistického“ energetického aktérství Evropské unie pak rozumíme schopnost EU rámovat diskusi o energetické politice mezi členskými státy a zároveň vystupovat a jednat ve vnějších energetických vztazích vůči ostatním aktérům,

Tabulka č. 1
Vnitřní a vnější kritéria energetického aktérství EU, část 2

Kritérium	Operacionalizace v energetické politice EU	Příklad individuálního použití kritérií v energetické politice a bezpečnosti EU	Příklad komplexního propojení kritérií v procesu liberalizace energetického trhu
Rámování energetické politiky EU	Pomocí tří podmínek: (a) ČS považuje EU za hlavního aktéra energetické politiky, (b) stát a EU debatují o týchž energetických tématech a (c) zvažují stejné možnosti jednání (nastolené EU) v energetické politice.	Například při zkoumání akceptace široké škály témat energetické politiky EU, a to jak vnitřní dimenze, tak vnější dimenze ze strany členských států.	Například schopnost EK rámovat v ČS diskusi o liberalizaci energetického trhu a podpoře jeho pravidel za hranice EU.
Vnější uznání a vnímání energetického aktérství EU třetí stranou	Na základě existence a opakované četnosti výskytu významu EU, institucí, či unijních (energetických) témat v (a) zahraničních médiích nebo v (b) projevech a aktivních vystoupeních zaměřených na oblast energetické interakce vybraných představitelů třetích stran.	Například přispívá ke zkoumání, zda je EU či její instituce vnímána a uznána třetí stranou jako energetický aktér ve vnějších energetických vztazích či nikoliv.	Například jednání EK v energetických vztazích vůči třetím aktérům při šíření hodnot liberalizace energetického trhu a její uznáním třetí stranou.
Diplomatický a administrativní aparát energetické politiky EU	Na základě analýzy: (a) výkonu realizace energetické politiky EU ze strany unijních orgánů v porovnání s mírou zapojení ČS do tohoto procesu; (b) četnosti vystupování institucí EU či ČS v energetických vztazích; (c) procesu zkoumání snah o zvyšování kompetencí EU v otázkách energetické politiky a bezpečnosti na úkor ČS.	Například k analýze zapojení unijních orgánů či ČS do jednávání EU v energetické politice vůči energetickým partnerům či při zkoumání argumentační strategie EK ve snaze o zvyšování vlastních pravomocí vůči ČS v oblasti energetiky.	Například důležitost EK v procesu liberalizace jednotného trhu s elektřinou a plynem při dohlížení na plnění jeho pravidel ze strany ČS a při prosazování norem liberalizace ve vztahu k nečlenským státům.

Tabulka č. 1, část 2 – pokračování

Kritérium	Operacionalizace v energetické politice EU	Příklad individuálního použití kritérií v energetické politice a bezpečnosti EU	Příklad komplexního propojení kritérií v procesu liberalizace energetického trhu
Konzistentnost a specifika energetické politiky EU a její cíle a zájmy	Pomocí sady kritérií: (a) intenzita energetického jednání, resp. vyjednávání EU a ČS ve vztahu k třetí straně, (b) existence bilaterálních a multilaterálních energetických vztahů ČS a EU, (c) zájem EU o energetickou spolupráci, (d) množství plánovaných společných projektů a oblastí energetické spolupráce, (e) vzájemné překážky, (f) formulace cílů a zájmů vnitřní a vnější dimenze energetické politiky EU.	Například k analýze energetické politiky EU vůči ČS i mimounijním partnerům, přičemž konzistentnost energetické politiky je dána mj. zájmem EU o energetickou spolupráci, či zkoumání, jaké cíle a zájmy energetické bezpečnosti sleduje EU v interakci vůči ostatním aktérům MV.	Například EK v procesu liberalizace sleduje a prosazuje vůči členským i mimo unijním zemím celou řadu cílů a zájmů zaměřených na vytvoření transparentního, funkčního a vzájemně propojeného vnitřního trhu s elektřinou a plynem.
Zdroje a nástroje energetické politiky EU	Pomocí opatření: (a) existence sady politicko-diplomatických, ekonomických, vojenských a právních opatření a nástrojů, (b) dostupnost specifických nástrojů unijní energetické politiky, které jsou buď bilaterálního, nebo multilaterálního charakteru, (c) energetická diplomacie.	Například při zkoumání dostupnosti a efektivity relevantních nástrojů EU při realizaci cílů a zájmů vnitřní i vnější dimenze energetické politiky vůči stávajícím i potenciálním energetickým partnerům.	Například EK k dosažení cílů a zájmů liberalizace energetického trhu používá jak vůči ČS, tak třetím státům mimo EU sadu regulatorních a specifických nástrojů energetické politiky.

Zdroj: sestaveno autorem.

jež vnímají a akceptují EU jako energetického aktéra, který prostřednictvím unijních orgánů disponuje jednak možností stanovit a aktivně prosazovat cíle unijní energetické bezpečnosti v mezinárodním prostředí a zároveň schopností identifikovat, rozvíjet a provádět energetickou politiku a její zájmy za použití všech nástrojů mezinárodních vztahů (diplomacie, jednání atd.). Jinak řečeno, EU jako energetický aktér musí být (1) schopen

ovlivnit debatu o energetické politice uvnitř EU (rámování) a zároveň by měl (2) být v energetických vztazích uznáván ostatními aktéry, tj. jak členskými státy, tak třetími zeměmi, regiony či organizacemi (vnější uznání), přičemž podmínkou resp. zdrojem vnímání a akceptování EU je její (3) schopnost pomoci svých orgánů (diplomatický a administrativní aparát) (4) formulovat, sledovat a efektivně prosazovat energetické cíle a zájmy (konzistentnost a specifika politiky a její cíle a zájmy) vůči ostatním energetickým aktérům (5) za využití sady opatření a nástrojů zahraniční, rozvojové a energetické politiky (zdroje a nástroje).

¹ Článek je upravenou a zkrácenou verzí úvodu, závěru a 1. kapitoly v chystané monografii Tichý, Lukáš – Dubský, Zbyněk (eds.) (2020): *Vnější energetické vztahy Evropské unie a koncept energetického aktérství*. Praha: Professional Publishing, ISBN 978-80-88260-48-6 – v procesu.

Literatura

- Aalto, Pami – Temel, Dicle Korkmaz (2014): European Energy Security: Natural Gas and the Integration Process. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 52, No. 4, s. 758–774, <<https://doi.org/10.1111/jcms.12108>>.
- Akbaba, Sertan (2009): Measuring EU Actorness through CFSP and ESDP: Civilian Power EU. *Ankara Avrupa Çali malari Dergisi*, Vol. 8, No. 2, s. 1–28, <https://doi.org/10.1501/Avraras_0000000245>.
- Andersen, Svein S. – Goldthau, Andreas – Sitter, Nick (2016): The EU Regulatory State, Commission Leadership and External Energy Governance. In: Godzimirski, Jakub M. (ed.): *EU Leadership in Energy and Environmental Governance. Global and Local Challenges and Responses*. New York – London: Palgrave, s. 51–68, <https://doi.org/10.1501/Avraras_0000000245>.
- Barkin, J. Samuel (2003): Realist Constructivism. *International Studies Review*, Vol. 5, s. 325–342, <<https://doi.org/10.1046/j.1079-1760.2003.00503002.x>>.
- Barra, Matteo – Svec, Martin (2018): Reinforcing Energy Governance under the EU Energy Diplomacy: A Proposal for Strengthening Energy Frameworks in Africa. *European Journal of Risk Regulation*, Vol. 9, No. 2, s. 245–267, <<https://doi.org/10.1017/err.2018.14>>.
- Batzella, Francesca (2018): *The Dynamics of EU External Energy Relations. Fighting for Energy*. London – New York: Routledge, <<https://doi.org/10.4324/9781315208626>>.
- Belyi, Andrei, V. (2015): *Transnational Gas Markets and Euro-Russian Energy Relations*. Palgrave Macmillan, <<https://doi.org/10.1057/9781137482983>>.
- Biesenbender, Sophie (2015): The EU's Energy Policy Agenda: Direction and Developments. In: Jale Tosun – Sophie Biesenbender – Kai Schulze (eds.): *Energy Policy Making in the EU: Building the Agenda*. London: Springer-Verlag, s. 21–40, <https://doi.org/10.1007/978-1-4471-6645-0_2>.
- Birchfield, Vicki (2013): A normative power Europe framework of transnational policy formation. *Journal of European Public Policy*, 2013, Vol. 20, No. 6, s. 907–922, <<https://doi.org/10.1080/13501763.2013.781829>>.
- Birchfield, Vicki L. (2011): The Role of EU Institutions in Energy Policy Formation. In: Vicki L. Birchfield – John S. Duffield (eds.): *Toward a Common European Union Energy Policy. Problems, Progress, and Prospects*. London – New York: Palgrave Macmillan, s. 235–262, <https://doi.org/10.1057/9780230119819_12>.
- Bocse, Alexandra-Maria (2019): EU Energy Diplomacy: Searching for New Suppliers in Azerbaijan and Iran. *Geopolitics*, Vol. 24, No. 1, s. 145–173, <<https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1477755>>.
- Brattberg, Erik – Rhinard Mark (2013): Actorness and effectiveness in international disaster relief: The European Union and United States in comparative perspective. *International Relations*, Vol. 27, No. 3, s. 356–374, <<https://doi.org/10.1177/0047117813497298>>.
- Bretherton, Charlotte – Vogler, John (2006): *The European Union as a Global Actor*. London – New York: Routledge, <<https://doi.org/10.4324/9780203022672>>.
- Braun Jan Frederik (2011): *EU Energy Policy under the Treaty of Lisbon Rules. Between a New Policy and Business as Usual*. EPIN Working Paper No. 31, February, <<https://www.ceps.eu/publications/eu-energy-policy-under-treaty-lisbon-rules-between-new-policy-and-business-usual>>.
- Brutschin, Elina (2017): EU Gas Security Architecture: The Role of the Commission's Entrepreneurship. London: Springer-Verlag, <<https://doi.org/10.1057/978-1-137-51150-8>>.
- Cambridge Dictionary (n.d.): Meaning of perception in the English Dictionary. *Cambridge Dictionary*, <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/perception>>.
- Dryburgh, Lynne (2008): The EU as a Global Actor? EU Policy Towards Iran. *European Security*, Vol. 17, No. 2–3, s. 253–271, <<https://doi.org/10.1080/09662830802481549>>.
- Dubský, Zbyněk – Tichý, Lukáš (2020): Závěr. In: Tichý, Lukáš – Dubský, Zbyněk (eds.): *Vnější energetické vztahy Evropské unie a koncept energetického aktérství*. Praha: Professional Publishing – v procesu.
- Edwards, Geoffrey (2013): The EU's foreign policy and the search for effect. *International Relations*, Vol. 27, No. 3, s. 276–291, <<https://doi.org/10.1177/0047117813497304>>.

- Eikeland, Perove O. (2011a): EU Internal Energy Market Policy: Achievements and Hurdles. In: Vicki L. Birchfield – John S. Duffield (eds.): *Toward a Common European Union Energy Policy. Problems, Progress, and Prospects*. London – New York: Palgrave Macmillan, s. 13–40, <https://doi.org/10.1057/9780230119819_2>.
- Eikeland, Perove O. (2011b): The Third International Energy Market Package: New Power Relations among Member States, EU Institutions and Non-state Actors? *Journal of Common Market Studies*, Vol. 49, No. 2, s. 243–263, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02140.x>>.
- Evropská komise (2019): *Zelená dohoda pro Evropu stanoví, jakým způsobem učinit z Evropy do roku 2050 první klimaticky neutrální kontinent, jak oživit hospodářství, zlepšit zdraví a kvalitu života občanů a pečovat o přírodu tak, aby nikdo nebyl opomenut*. Evropská komise, 11. 12. 2019, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/ip_19_6691>.
- Finnemore, Martha – Sikkink, Kathryn (1998): International norm dynamics and political change. *International Organization*, Vol. 54, No. 4, s. 887–917, <<https://doi.org/10.1162/002081898550789>>.
- Ginsberg, H. Roy (1999): Conceptualizing the European Union as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability-Expectations Gap. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 37, No. 2, s. 429–454, <<https://doi.org/10.1111/1468-5965.00172>>.
- Ginsberg, H. Roy – Eizenstat, E. Stuart (2001): *The European Union in International Politics: Baptism by Fire*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Godzimirski, Jakub, M. (ed.) (2016): *EU Leadership in Energy and Environmental Governance. Global and Local Challenges and Responses*. New York – London: Palgrave, <<https://doi.org/10.1057/9781137502766>>.
- Goldthau, Andreas – Sitter, Nick (2015a): *A liberal actor in a realist world: The European Union regulatory state and the global political economy of energy*. Oxford: Oxford University Press, <<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198719595.001.0001>>.
- Goldthau, Andreas – Sitter, Nick (2015b): Soft power with a hard edge: EU policy tools and energy security. *Review of International Political Economy*, Vol. 22, No. 5, s. 941–965, <<https://doi.org/10.1080/09692290.2015.1008547>>.
- Herranz-Surrallés, Anna (2017): Energy diplomacy under scrutiny: parliamentary control of intergovernmental agreements with third-country suppliers. *West European Politics*, Vol. 40, No. 1, s. 183–201, <<https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1240406>>.
- Herranz-Surrallés, Anna (2016): An emerging EU energy diplomacy? Discursive shifts, enduring practices. *Journal of European Public Policy*, Vol. 23, No. 9, s. 1386–1405, <<https://doi.org/10.1080/13501763.2015.1083044>>.
- Herranz-Surrallés, Anna (2015): European External Energy Policy: Governance, Diplomacy and Sustainability. In: Krud Erik Jørgensen et al. (eds.): *Sage Handbook of European Foreign Policy*. London: Sage.
- Herweg, Nicole (2015): Against All Odds: The Liberalisation of the European Natural Gas Market – A Multiple Streams Perspective. In: Jale Tosun – Sophie Biesenbender – Kai Schulze (eds.): *Energy Policy Making in the EU: Building the Agenda*. London: Springer-Verlag, s. 87–105, <https://doi.org/10.1007/978-1-4471-6645-0_5>.
- Hill, Christopher (1993): The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 3, s. 305–328, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1993.tb00466.x>>.
- Hill, Christopher (1998): Closing the Capabilities–Expectations Gap? In: Peterson, John – Sjursen, Helene (eds.): *A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP*. New York – London: Routledge, s. 18–38.
- Hoeglinger, Dominic (2016): *Politicizing European Integration: Struggling with the Awakening Giant*. New York: Palgrave Macmillan, <<https://doi.org/10.1057/9781137550682>>.
- Holland, Martin (1995): Bridging the Capability Expectations Gap: A Case Study of the CFSP Joint Action on South Africa. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 33, No. 4, s. 555–572, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1995.tb00550.x>>.
- Hopf, Ted (1998): The Promise of Constructivism in International Relations Theory. *International Security*, Vol. 23, No. 1, s. 171–200, <<https://doi.org/10.1162/isec.23.1.171>>.
- Hyde-Price, Adrian (2006): Normative power Europe: a realist critique. *Journal of European Public Policy*, 2006, Vol. 13, No. 12, s. 217–234, <<https://doi.org/10.1080/13501760500451634>>.
- Chebakova, Anastasia (2008): *Theorizing the EU as a global actor: a constructivist approach*. Edmonton: Alberta, s. 25–27 September, <goo.gl/6Ut2Lw>.
- Checkel, Jeffrey T. (1998): The Constructivist Turn in International Relations Theory. *World Politics*, Vol. 50, No. 2, s. 324–348, <<https://doi.org/10.1017/S0043887100008133>>.
- Chester, Lynne (2010): Conceptualising Energy Security and Making Explicit Its Polysemic Nature. *Energy Policy*, No. 38, s. 887–895, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.10.039>>.
- Jørgensen, Knud, Erik (2009): The European Union in Multilateral Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*, No. 4, s. 189–209, <<https://doi.org/10.1163/187119109X440906>>.
- Jupille, Joseph – Caporaso, James A. (1998): States, Agency, and Rules: The European Union in Global Environmental Politics. In: Rhodes, Carolyn (ed.): *The European Union in the World Community*. London: Rienner, s. 214–220.

- Jupille, Joseph – Caporaso, James A. – Checkel, Jeffrey T. (2003): Integrating Institutions: Rationalism, Constructivism, and the Study of the European Union. *Comparative Political Studies*, Vol. 36, No. 1–2, s. 7–40, <<https://doi.org/10.1177/0010414002239370>>.
- Kirchner, Emil – Berk, Can (2010): European Energy Security Co-operation: Between Amity and Enmity, *Journal of Common Market Studies* Vol. 48, No 4, s. 859–880, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02077.x>>.
- Knodt, Michèle (2018): EU Energy Policy. In: Heinelt, Hubert – Münch, Sybille (eds.): *Handbook of European Policies: Interpretive Approaches to the EU*. Cheltenham Glos: Edward Elgar Publishing, s. 224–240, <<https://doi.org/10.4337/9781784719364.00020>>.
- Konzultace (2019): *Konzultace s profesorem Petrem Kratochvílem*, 11. 7. 2019.
- Kratochvíl, Petr (2011): Editorial. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 4, s. 5–9.
- Kratochvíl, Petr (2008): *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál.
- Kratochvíl, Petr (ed.) (2013): *The EU as a Political Actor: The Analysis of Four Dimensions of the EU's Actorness*. Baden-Baden: Nomos, <<https://doi.org/10.5771/9783845235585>>.
- Kratochvíl, Petr – Šimon, Ondřej (2011): EU jako aktér: Analýza uznání jako dimenze aktérství Evropské unie. *Politologický časopis*, No. 1, s. 3–18.
- Kratochvíl, Petr – Tichý, Lukáš (2012): Diskurz Evropské unie o energetických vztazích s Ruskou federací. *Politologický časopis*, Vol. 19, No. 2, s. 95–112.
- Kratochvíl, Petr – Tulmets, Elsa (2010): *Constructivism and Rationalism in EU External Relations. The Case of the European Neighbourhood Policy*. Baden-Baden: Nomos, <<https://doi.org/10.5771/9783845226507>>.
- Kratochvíl, Petr – Cibulková, Petra – Beník, Michal (2011): The EU as a 'Framing Actor': Reflections on Media Debates About EU Foreign Policy. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 49, No. 3, s. 391–412, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2010.02122.x>>.
- Kratochvíl, Petr – Novák, Ondřej – Pojerová, Petra (2011): EU jako aktér: analyzování „rámování“ jako součástí aktérství Evropské unie. *Současná Evropa*, Vol. 17, No. 1, s. 3–16.
- Krpec, Oldřich (2007): *Konstituování národních zájmů v politickém systému. Česká republika*. Doktorská disertace. Brno: Masarykova univerzita Brno. Vedoucí práce Pavel Pšejta.
- Kuchařová, Alžběta (2014): Teorie aktérství EU a Lisabonská smlouva EU jako aktér v oblasti zahraniční politiky. *Současná Evropa*, Vol. 21, No. 1, s. 71–81.
- Kuzemko, Caroline et al. (2012): *Dynamics of Energy Governance in Europe and Russia*. New York – London: Palgrave, <<https://doi.org/10.1057/9780230370944>>.
- Kuzemko, Caroline – Hadfield, Amelia (2016): Defining and Projecting EU Energy Policy. In: Jakub M. Godzimirski (ed.): *EU Leadership in Energy and Environmental Governance. Global and Local Challenges and Responses*. New York – London: Palgrave, s. 21–50, <https://doi.org/10.1057/9781137502766_2>.
- Kydd, Andrew H. (2010): Methodological Individualism na Rational Choice. In: Christian Reus-Smit – Duncan Snidal (eds.): *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford Univerzity Press, s. 424–443.
- Larsen, Henrik (2005): *Analysing the Foreign Policy of Small States in the EU*. London: Palgrave Macmillan, <<https://doi.org/10.1057/9780230511422>>.
- Makarychev, Andrey (2014): *Russia and the EU in a Multipolar World: Discourses, Identities, Norms (Soviet and Post-soviet Politics and Society)*. Stuttgart: ibidem-Verlag.
- Maltby, Tomas (2013): European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism. *Energy policy*, Vol. 55, s. 435–444, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.12.031>>.
- Noël, Pierre (2010): *A market between us: Addressing Europe's Problems with Russian Gas*. [on-line]. Larsen – EDF gas seminar, Paris, s. 1, <<http://www.eprg.group.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2014/01/a-market-between-us.pdf>>.
- Ocelík, Petr – Černoch, Filip (2014): *Konstruktivismus a energetická bezpečnost v mezinárodních vztazích*. Brno: Muni Press, <<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-6671-2014>>.
- Palonkorpi, Mikko (2008): *Matter over Mind? Securitized Regional Energy Interdependencies*. Aleksanteri Institute, University of Helsinki, s. 1–25.
- Panke, Diana (n.d.): *How To Combine Rationalist and Constructivist Accounts of International Politics. Building Bridges on Terra Firma*. Berlin, <<http://goo.gl/9Y3reI>>.
- Peterson, John – Hodson, Dermot (eds.) (2017): *Institutions of the European Union*. 4. vydání. Oxford: Oxford University Press.
- Powell, Walter W. – DiMaggio, Paul J. (eds.) (2012): *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Richard, Scott W. (2013): *Institutions and Organizations: Ideas, Interests, and Identities*. 4. vydání. London: Sage Publishing.
- Richard, Yann – Van Hamme, Gilles (2013): The European Union as an Actor in International Relations. A Geographical Assessment of European Actorness. *L'Espace géographique*, Vol. 42, No. 1, s. 15–30, <<https://doi.org/10.3917/eg.421.0015>>.
- Shaffer, Brenda (2009): *Energy Politics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Sovacool, Benjamin (2011): *The Routledge Handbook of Energy Security*. London: Routledge, 2011, <<https://doi.org/10.4324/9780203834602>>.
- Speciální číslo *International Relations* (2013): EU External Policy at the Crossroads: The Challenge of Actorness and Effectiveness. *International Relations*, Vol. 27, No. 3, s. 261–390, <<https://doi.org/10.1177/0047117813497306>>.
- Speciální číslo *Mediterranean Politics* (2018): Framing and Reframing the EU's Engagement with the Mediterranean. *Mediterranean Politics*, Vol. 23, No. 1, s. 1–195, <<https://doi.org/10.1080/13629395.2017.1358895>>.
- Speciální číslo *Mezinárodní vztahy* (2011): EU jako aktér. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 4, s. 5–93.
- Szulecki, Kacper (ed.) (2018): *Energy Security in Europe. Divergent Perceptions and Policy Challenges*. London – New York: Palgrave Macmillan, <<https://doi.org/10.1007/978-3-319-64964-1>>.
- Šimon, Ondřej (2011): Aktérství EU v boji proti somálskému pirátství. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 4, s. 38–56.
- Thomas, C. Daniel (2012): Still Punching below its Weight? Coherence and Effectiveness in European Union Foreign Policy. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 50, No. 3, s. 457–474, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2011.02244.x>>.
- Tichý, Lukáš (2019): *EU-Russia Energy Relations. A Discursive Approach*. Cham: Springer, <<https://doi.org/10.1007/978-3-030-04107-6>>.
- Tichý, Lukáš (2018): Editorial. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 53, No. 3, s. 5–7, <<https://doi.org/10.32422/mv.1580>>.
- Tichý, Lukáš a kol. (2017): *Otevírání Íránu a jeho význam pro energetickou bezpečnost EU*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Tichý, Lukáš – Odintsov, Nikita (2015a): Energetická bezpečnost Evropské unie a její vztahy s Íránem. *Obraza a strategie*, Vol. 25, No. 2, s. 5–30, <<https://doi.org/10.3849/1802-7199.15.2015.02.005-030>>.
- Tichý, Lukáš – Odintsov, Nikita (2015b): The European Union as an Actor in Energy Relations with the Islamic Republic of Iran. *CEJISS*, Vol. 9, No. 4, s. 56–85.
- Tichý, Lukáš – Prouza, Jan (2018): Je Evropská unie energetický aktér ve vztazích s vybranými zeměmi subsaharské Afriky? *Mezinárodní vztahy*, Vol. 53, No. 3, s. 9–31, <<https://doi.org/10.32422/mv.1566>>.
- Tocci, Nathalie (2008): *Who is a normative foreign policy actor? The European Union and its global partners*. Brussels: Centre for European Policy Studies <<https://www.ceps.eu/system/files/book/1661.pdf>>.
- Turksen, Umut (2018): *EU Energy Relations with Russia. Solidarity and the Rule of Law*. London – New York: Routledge, <<https://doi.org/10.4324/9781315174174>>.
- Tosun, Jale – Biesenbender, Sophie – Schulze, Kai (eds.) (2015): *Energy Policy Making in the EU: Building the Agenda*. London: Springer-Verlag, <<https://doi.org/10.1007/978-1-4471-6645-0>>.
- Valiyeva, Kamala (2016): The EU's Eastern Partnership: normative or geopolitical power projection? *Eastern Journal of European Studies*, Vol. 7, No. 2, s. 11–29.
- Votoupalová, Markéta (2018): Energetická politika České republiky: EU jako rámuující aktér? *Mezinárodní vztahy*, Vol. 53, No. 3, s. 53–74, <<https://doi.org/10.32422/mv.1568>>.
- Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*, Cambridge, <<https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>>.
- Wendt, Alexander (1992): Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, Vol. 46, No. 2, s. 391–425, <<https://doi.org/10.1017/S0020818300027764>>.
- Yergin, Daniel (2011): *The Quest: Energy, Security and the Remaking of the Modern World*. London: Penguin Books.
- Youngs, Richard (2009): *Energy Security: Europe's New Foreign Policy Challenge*. London: Routledge, <<https://doi.org/10.1017/S0020818300027764>>.

Note

The author would like to thank both opponents for their valuable comments and critical remarks. The author would also like to thank the editors of the journal for their comments and help.

This work was supported by the Grant Agency of the Czech Republic [Grant number: 18-00902S] under the title “The Internal and External Dimension of the EU Actorness in the Energy Relations with Russia and Alternative Suppliers.”

AUTHOR BIOGRAPHY

Lukáš Tichý, PhD, is the Head of the Centre for Energy Policy at the Institute of International Relations Prague. His fields of interest include Russian energy security, Russian foreign and security policy, energy security, discourse analysis, terrorist attacks on the energy sector, EU-Russia relations and the theories of international relations. He lectures

at Metropolitan University Prague. He has published several articles in various domestic and foreign journals, including *Energy Policy*, *International Politics*, *Middle East Policy*, *Studies in Conflict & Terrorism*, *Asia Europe Journal*, *Energy Strategy Reviews*, *International Journal of Critical Infrastructure Protection*, and *European Political Science*, and several conference proceedings and monographs, e.g. with Springer. He is a member of the editorial boards of several Czech journals, e.g. the *Czech Military Review (Vojenské rozhledy)*, *CEJISS*, and *Modern Africa*.